

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในปัจจุบันเมืองไทยเราได้กลายเป็นประเทศที่เปิดรับเอาความรู้และเทคโนโลยีของต่างชาติเข้ามาอย่างมากมาย ทำให้ไทยกลายเป็นประเทศที่มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยี จากผลของการรับเอาวัฒนธรรมของชาติอื่นมานี้เอง ทำให้ประเทศของเรา ชุมชนของเรานี้ก็ถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเทคโนโลยีในท้องถิ่นอันดี ที่เคยสืบทอดกันมาช้านาน ปัจจุบัน วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของไทยเราส่วนมากจะยังคงปฏิบัติสืบทอดกันมาตามชนบทหรือ ตามท้องถิ่นห่างไกล ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญที่ยังคงมีการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน และเทคโนโลยีในท้องถิ่นอยู่ ดังนั้นการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านของเราจึงเป็นการอ้างไว้ ซึ่งศิลปวัฒนธรรมและวิถี ชีวิตของท้องถิ่นเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่ภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้แก่ผู้ที่สนใจได้รับทราบและร่วมภูมิใจกับบุคคลในท้องถิ่นด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์มาช้านานเป็นการดำรงในชีวิตที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่นโดยมีการปรับสภาพการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติตามกาลเวลา (ประเวศ วะศรี, ๒๕๓๖)

๒.๑ ความหมายของภูมิปัญญา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ (๒๕๔๖, หน้า ๘๒๖) ได้ให้ความหมายของคำว่า ภูมิปัญญาไว้ว่า “พื้นความรู้ความสามารถ” ภูมิปัญญาหมายถึงทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นแต่ละแห่ง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคน หรือเป็นลักษณะสากล ที่หลายถิ่นมีคล้ายกันได้ ภูมิปัญญาชาวบ้านในแต่ละถิ่นเกิดจากการแสวงหาความรู้ เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติ ทางสังคม ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ภูมิปัญญานี้จึงเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและชาวบ้าน เช่น การประกอบพิธีกรรมของชุมชน หรือ ประเพณีการรวมกำลังช่วยกันทำงานใหญ่หลวงเกินวิสัยที่จะทำสำเร็จได้โดยคน เดียวเป็นต้น ภูมิปัญญาหมายถึงแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคล และสังคม ซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติสืบทอดกันมาภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรของบุคคลหรือ ทรัพยากรความรู้ก็ได้ทรัพยากรความรู้ที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญา ได้แก่ ความรู้ในสาขาอาชีพหรือวิชาการด้านต่างๆ เช่น การคัดเลือกพันธุ์ข้าว การถนอมอาหาร วัฒนธรรม ศิลปะ จารีตประเพณี เป็นต้นส่วนทรัพยากรบุคคลที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญา ได้แก่ ชาวนาผู้ประสบความสำเร็จในการผลิต พราหมณ์ผู้เชี่ยวชาญในบายศรี เป็นต้น

สรุป ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้จากทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือองค์กรซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติสืบทอดกันมาภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรของบุคคลและทรัพยากรความรู้

ประเภทของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาด้านประเพณีชาวบ้าน ตามแบบแผนการดำเนินชีวิตจะเห็นว่านอกจากภูมิปัญญาที่ใช้ในชีวิตประจำวันทั่วไป เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การประกอบอาชีพ ฯลฯ ชาวบ้านยังต้องประกอบกิจประเพณีส่วนตัวและส่วนรวมกันมาหลายรุ่น หลายสมัย ภูมิปัญญาด้านประเพณีส่วนตัว นิยมหาในช่วงสำคัญของชีวิต เช่น การเกิด การบวช เป็นต้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมมงคลของชีวิต ทั้งในปัจจุบันและชาติภพหน้า นอกจากนั้นแล้วยังเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาชีวิต หรือป้องกันมิให้ชีวิตประสบปัญหาหรือเป็นอันตรายสร้างขวัญและกำลังใจ เช่น ประเพณีสู่ขวัญเด็กอ่อน เป็นต้น หรือเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน ให้ผู้ประกอบพิธีรอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวงอีกภูมิปัญญาด้านประเพณีส่วนรวม เป็น กิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันทั้งชุมชน เพื่อให้ชุมชนมั่นคงมีสายสัมพันธ์ ร้อยรัดให้เกิดความสามัคคี ช่วยกันสร้างสิ่งที่เป็นหลักของชุมชนร่วมกันสร้างวัด สร้างศาลา หรือสร้างแบบแผนที่ตั้งงามให้เป็น

บรรทัดฐานอย่างเดียวกัน เช่นแบบแผนการเกิด หลักศีลธรรม จริยธรรม ที่เป็นแนวปฏิบัติให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

เสรี พงศ์พิศ (๒๕๒๖:๑๔๕) กล่าวว่า ภูมิปัญญา มี ๒ ลักษณะ คือมีลักษณะเป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวันมี เกี่ยวกับเรื่องเฉพาะด้านต่างๆเช่น การทอผ้าทอหิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และอื่นๆ สรุปได้ว่าประเภทภูมิปัญญา มีลักษณะเป็นรูปธรรมและนามธรรมเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต เป็นกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันทั้งชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีค่านิยมสัมพันธ์ ร้อยรัดให้เกิดความสามัคคี

๒.๒ ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (popular wisdom) เป็นคำที่รู้จักกันมานานพอสมควร เป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้งหลายแง่มุม ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ในแง่มุมต่างกัน ดังนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือปัญญาชนชาวบ้านหรือปัญญาชนท้องถิ่น (Intellectual Organic) หมายถึง "พื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้าน หรือความรู้รอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์สืบเนื่องต่อกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเองหรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้ที่สะสมสืบต่อกันมา " (สามารถ จันทรสूरย์, ๒๕๓๓ อ้างถึงใน สาเมียง สร้อยนาคพงษ์, ๒๕๓๕:๒๔) ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาแห่งชีวิต ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้มาเป็นเวลานาน เพราะสังคมเปรียบเสมือนมนุษย์ หากไม่มีสอนหรือปัญญาอ้อมไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ (ประเวศ วสี, ๒๕๓๔) อ้างถึงใน นิธิกุล คงเกตุ, ๒๕๔๐ หน้า ๔๓)

วันเพ็ญ พวงพันธุบุตร์ (๒๕๔๒:๑๐๔) ให้ทัศนะเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยว่า หมายถึงองค์ความรู้ทั้งหลายที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาของชาติไทย โดยการคิดค้นปรับเปลี่ยนผสมผสานกับความรู้ใหม่ และพัฒนาให้เหมาะสม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

รุ่ง แก้วแดง (๒๕๔๓:๒๐๔) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาไทยว่า หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถและทักษะของคนไทย อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการการเลือกสรร เรียนรู้พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

รัตน์ะ บัวสนธิ์ (๒๕๓๕:๓๕) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงกระบวนการทัศนของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลก และสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการทัศนดังกล่าวมีรากฐานจากศาสนทางศาสนา คติ จารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอด สั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ปรับเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน จะเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เอง และนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา เป็นเทคนิควิธี เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ทั้งทางกว้างและทางลึกที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	บ้านเลขที่	หมู่ที่	ความสามารถพิเศษ
๑.	นางลำจวน จันบ้านคลอง	๔๓/๔	๔	- การผลิตน้ำโคลโรฟิลล์จากสมุนไพร
๒.	นายสุนทร สดใส	๔๒	๕	- เศรษฐกิจพอเพียง - หัตถกรรมจักสานผลิตภัณฑ์จากหญ้าแพก - ปุยไส้เดือนจากผลพลอยได้มูลวัว
๓.	นางยุพิน อยู่คุณโท	๑๖	๕	- การประกอบอาหาร - ขนมไทย
๔.	นางนิยม ยืนยาว	๒๙	๖	- การแปรรูปกล้วยตาก
๕.	นายไพฑูรย์ แดงชานา	๑๖/๑	๘	- ช่างไม้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น การผลิตคลอโรฟิลล์จากสมุนไพร

เรื่อง การผลิตน้ำคลอโรฟิลล์จากสมุนไพร

ชื่อ นางลำจวน จันบ้านคลอง

อายุ ๔๘ ปี

ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ ๔๓/๔ หมู่ที่ ๔ ตำบลไผ่ล้อม

อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

นางลำจวน จันบ้านคลอง อายุ ๔๘ ปี เป็นอสม.ในเขตตำบลไผ่ล้อมที่เริ่มคิดการผลิตน้ำคลอโรฟิลล์จากสมุนไพรในชุมชน น้ำคลอโรฟิลล์จะช่วยสร้างเม็ดเลือดแดง เพิ่มออกซิเจน ล้างสารพิษออกจากร่างกาย ไปจนถึงป้องกันโรคมะเร็ง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น หัตถกรรมและเกษตรกรรม

เรื่อง การจักสานผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝก

ชื่อ นายสุนทร สดใส

อายุ ๖๙ ปี

ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ ๔๒ หมู่ที่ ๕ ตำบลไผ่ล้อม

อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

นายสุนทร สดใส อายุ ๖๙ ปี ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงใช้ชีวิตเรียบง่าย ใช้เวลาว่างในการปลูกผักสวนครัว ผลิตสารพิษกินเอง และที่เหลือนำมาขาย และได้รวมกลุ่มในชุมชนผลิตจักสานผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝก

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น การประกอบอาหาร (ขนมไทย)

เรื่อง การประกอบอาหาร (ขนมไทย)

ชื่อ นางยุพิน อยู่คุณโท

อายุ ๕๑ ปี

ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ ๑๖ หมู่ที่ ๕ ตำบลไม้ด้อม

อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

นางยุพิน อยู่คุณโท อายุ ๕๑ ปี เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ ชอบทำขนมไทย และประยุกต์ นำสิ่งของที่มีในครัวเรือนมาผลิตขนมไทยใหม่ ๆ และนำขายตามตลาดเพื่อสร้างรายได้แก่ครัวเรือน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น การแปรรูปอาหารและผลิตภัณฑ์

เรื่อง การแปรรูปอาหารและผลิตภัณฑ์ (กล้วยตาก)

ชื่อ นางนิยม ยืนยาว

อายุ ๕๑ ปี

ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ ๒๙ หมู่ที่ ๖ ตำบลไผ่ล้อม

อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

นางนิยม ยืนยาว อายุ ๕๑ ปี ได้นำผลผลิตการกล้วยซึ่งมีจำนวนมากในเขตตำบลไผ่ล้อม มาแปรรูปอาหาร และเพิ่มมูลค่าของกล้วยตากโดยการนำมาอบน้ำผึ้ง การทำกล้วยม้วน การทำกล้วยตากซ็อกโกแลต เป็นต้น ส่งขายทอดตลาดในเขตจังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดใกล้เคียง ช่วยให้คนในชุมชนมีรายได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่างไม้

เรื่อง ช่างไม้

ชื่อ นายไพฑูรย์ แดงขาวนา

อายุ ๔๗ ปี

ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ ๑๖/๑ หมู่ที่ ๘ ตำบลไผ่ล้อม

อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

นายไพฑูรย์ แดงขาวนา อายุ ๔๗ ปี มีความสามารถในเรื่องการประดิษฐ์เฟอร์นิเจอร์จากไม้

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน

จัดทำโดย

สำนักปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลไม้ล้อม
อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก